

Artur **Jendrzejewski**

Polsko,
ile Ty mnie
kosztowałaś...

Gdańsk 2017

Recenzenci: prof. dr hab. Bogdan Chrzanowski
dr hab. Marek Gałęzowski
dr Sebastian Piątkowski

Redakcja: Anna Kaniewska

Korekta: Klaudia Dróżdż / e-DYTOR

Indeksy: Iwona Karwacka / e-DYTOR

Projekt okładki i stron tytułowych: Magdalena Błażków Kreacja Pro

Na okładce Niemiecka karta rozpoznawcza (*Kennkarte*) wystawiona na fałszywe nazwisko:
Stefan Ignatowicz (fot. ze zbiorów Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej)

Copyright © 2017 by Author and Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku

ISBN 978-83-65957-00-9

WYDAWCA

Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku
ul. Długa 81-83, 80-831 Gdańsk
tel. +48 58 323-75-20, fax + 48 58 323-75-30
e-mail: sekretariat@muzeum1939.pl
www.muzeum1939.pl

Skład i łamanie:
studio 66a – Piotr Górski

Druk i oprawa:
OMIKRON Sp. z o.o.
Stare Babice

*Dzieciom,
Oliwierowi i Martynie*

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział I	
Rodzina, młodość i wojna (1911–1943)	17
1. Dom rodzinny i młodość	17
2. Udział w kampanii wrześniowej	21
3. Walka u boku sojuszników	30
4. Kurs cichociemnych i powrót do kraju	32
Rozdział II	
Działalność w wywiadzie Armii Krajowej (1943–1945)	39
1. Struktura organizacyjna Ekspozytury „Lombard” Oddziału II Komendy Głównej ZWZ-AK	39
2. Sieci wywiadowcze Stefana Ignaszaka	51
3. Wykrycie tajemnicy niemieckiej broni raketowej	64
4. Rozpracowanie przemysłu niemieckiego i wywiad morski	77
5. Udział w powstaniu warszawskim	98
Rozdział III	
Okres powojenny i życie w III Rzeczypospolitej (1945–2005)	105
1. Działalność antykomunistyczna	105
2. Pobyt w więzieniach	108
3. Szara rzeczywistość PRL	119
4. Wolna Polska	123
Zakończenie	129
Bibliografia	133
Indeks osobowy	141
Indeks geograficzny	149
Aneksy	153

Wstęp

Stefan Ignaszak to jeden z wielu polskich bohaterów wojennych, którego dokonania nie zostały docenione w powojennej Polsce. Stało się to dopiero w niepodległej III Rzeczypospolitej, kiedy to odznaczono go wieloma wyróżnieniami i medalami za poświęcenie w walce o jej wolność. Przesłaniem, które towarzyszyło mu przez całe życie, było motto cichociemnych „Wywalcz wolność lub zgiń”. Te słowa, jak również inne tradycje tej elitarnej formacji, do której należał Ignaszak, później przyjęła Jednostka Wojskowa „Grom”. Świadczy to o wartościach moralnych i patriotycznych, które wciąż są żywe, a szczególnie uwypukliły się w trudnych czasach okupacji. Ignaszak do końca swoich dni przejawiał troskę o przyszłość Ojczyzny, co przełożyło się na prowadzoną przez niego u schyłku życia działalność społeczną.

Stefan Ignaszak w okresie młodzieńczym prowadził życie typowe dla swoich rówieśników, czyli uczył się, działał w organizacjach patriotycznych oraz odbywał okresowe szkolenia wojskowe. Nie każdy jednak w jego wieku miał tyle ambicji, aby zdobywać wiedzę na wyższej uczelni. Młody Ignaszak ukończył uniwersytet w Poznaniu na kierunku prawniczym. To pozwoliło mu na podjęcie prestiżowej pracy i rozpoczęcie dobrze zapowiadającej się kariery, która została zahamowana wybuchem II wojny światowej. W ostatnich dniach pokoju zmobilizowany w szeregi polskiej armii, z poświęceniem walczył z niemieckim i radzieckim okupantem. Następnie przez Rumunię i Jugosławię przedostał się do Francji, gdzie brał czynny udział w walce o jej wolność. Po jej upadku został ewakuowany do Wielkiej Brytanii, gdzie ostatecznie, w ramach kursu cichociemnych, wyszkolono go na oficera wywiadu. Po „skoku” do Polski wiosną 1943 r. rozpoczął służbę w strukturach Armii Krajowej, tworząc i rozbudowując sieci wywiadowcze Ekspozytury „Lombard” Oddziału II Komendy Głównej Armii Krajowej. Głównymi kierunkami jego działań były Pomorze oraz Wielkopolska. W sumie zorganizował i nadzorował pracę kilkudziesięciu większych i mniejszych sieci wywiadowczych. Walczył też w powstaniu warszawskim, podczas którego został ciężko ranny. Po rozwiązaniu Armii Krajowej nie spoczął, ale

dalej, tym razem przeciwko nowemu wrogowi, jakim była władza komunistyczna, działał w ramach Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj. Za działalność, jak to nazwano antypaństwową, aresztowano go i skazano na śmierć. Ostatecznie, w wyniku zastosowania dwóch dekretów o amnestii, w 1951 r. wyszedł na wolność. Nie był wówczas już tym samym człowiekiem co wcześniej. Schorowany musiał odnaleźć się w powojennej szarej rzeczywistości, a ta nie była mu sprzyjająca. Dalej prześladowała go bezpieka, ale się nie poddawał. Założył rodzinę, podjął pracę i wierzył, że cel, któremu poświęcił swoje zdrowie, uda się zrealizować. Dopiero lata dziewięćdziesiąte poprzedniego wieku, a z tym związana wprowadzona wolność słowa i rzetelność badań historycznych, ukazały prawdziwą przeszłość cichociemnego. Zaowocowało to wieloma zaszczytami, odznaczeniami i honorami wobec Stefana Ignaszaka. Zmarł w 2005 r., a uroczysty pogrzeb odbył się z zachowaniem najwyższych godności bohatera i oficera Wojska Polskiego.

Ramy chronologiczne tematyki poruszanej w niniejszej książce obejmują okres życia Stefana Ignaszaka, a więc otwiera je rok 1911, a kończy 2005. Trzeba wyraźnie zaznaczyć, że największy nacisk autor położył na czas konspiracyjnej działalności bohatera w trakcie II wojny światowej oraz lata więzienne.

Głównym celem, który przyświecał autorowi podczas przygotowywania niniejszej książki, było przybliżenie Czytelnikom sylwetki ppłk. rez. Stefana Ignaszaka oraz omówienie jego najważniejszych dokonań, głównie jako oficera polskiego wywiadu. Stało się to możliwe dzięki zebraniu publikowanych już informacji związanych z życiem i działalnością cichociemnego oraz uzupełnieniu ich o dostępne źródła archiwalne, jak również relacje i wspomnienia. Warto zaznaczyć, że publikacja nie pretenduje do pełnej biografii wspomnianego oficera wywiadu, ale jedynie ma za zadanie ukazać rezultaty podjętych działań Stefana Ignaszaka. Stąd też dużo miejsca poświęcono tematyce wojennej oraz okresowi więziennemu, które odcisnęły na późniejszym życiu Ignaszaka największe piętno. Istotną też sprawą było odtworzenie struktur wywiadowczych, w których pracował, oraz sukcesy ich kadr w prowadzonej pracy informacyjnej.

Ważne pytanie, na które autor próbował znaleźć odpowiedź, przygotowując niniejsze opracowanie, dotyczyło znaczenia działań Ignaszaka w ogólnej ocenie pracy wywiadu Związku Walki Zbrojnej-Armii Krajowej (dalej: ZWZ-AK). Ponadto należało wykazać dokonania i starania cichociemnego w poznaniu potencjału militarnego III Rzeszy. Podległe mu sieci wywiadowcze dostarczały często pierwszorzędnych materiałów, które były wysoko oceniane w Londynie. Dlatego ważną kwestią było ukazanie, jaki charakter miały te informacje i czego dotyczyły. Szczególne miejsce zajęła sprawa rozpracowania niemieckich poligonów

doświadczalnych w Peenemünde oraz w Bliźnie, którą zajęli się informatorzy kierowani przez Stefana Ignaszaka. Ważnym problemem badawczym było także omówienie działalności antykomunistycznej, za którą został on aresztowany i skazany na śmierć. Ostatecznie jednak, w wyniku amnestii, wyrok ten zamieniono na karę więzienia. Dlatego w opisanu losów cichociemnego nie sposób było pominąć także i tego epizodu. Był on istotny dlatego, że okres ten odbił się zarówno na jego zdrowiu, jak i życiu osobistym.

Literatura, która ukazuje wkład Stefana Ignaszaka w pracę polskiego wywiadu oraz odtwarza jego losy więzienne, nie jest nazbyt bogata. Niezaprzeczalnie najważniejsze miejsca zajmują publikacje prof. Bogdana Chrzanowskiego¹, znanego badacza pomorskiej konspiracji. Dzięki jego badaniom światło dzienne ujrzała słuszna teoria o bazowaniu kierowanej przez Ignaszaka podgrupy „Bałtyk 303” na pracownikach „Miecza i Pługa”². Ważne są też publikacje wspomnianego historyka opracowane wspólnie z prof. Andrzejem Gąsiorowskim³, które dotyczą tematyki walki Polaków z niemieckim okupantem na Pomorzu⁴. W ich dorobku naukowym znajdują się również opracowania dotyczące wywiadu morskiego oraz wkładu w tę działalność pracowników „Lombardu”⁵. Losami Ignaszaka po powstaniu warszawskim zajął się autor niniejszej publikacji, który opisał prowadzoną przez niego antykomunistyczną działalność wywiadowczą⁶.

¹ B. Chrzanowski, *Konspiracja Rządu RP na Pomorzu w latach 1939–1945*, Gdańsk 1991; *idem*, *Delegatura Rządu RP na Kraj na Pomorzu. Nieznane karty z frontu walki cywilnej podczas okupacji niemieckiej i po jej zakończeniu*, Toruń 2011; *idem*, *Jędrzycka Aleksander ps. „Pomorski”, przybr. nazw. „Stefan Tyszka”, „Adolf Zimmermann” (1904–1945), kierownik grupy wywiadowczej „Miecz i Pługa” (ZORMiP) oraz „Lombardu” KG AK (mps), b.d.*; *idem*, *Struktura organizacyjna Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej na Pomorzu w latach 1939–1945* [w:] *Armia Krajowa na Pomorzu. Materiały II sesji naukowej w Toruniu 14–15 XI 1992*, red. E. Zawacka, M. Wojciechowski, Toruń 1993; *idem*, *Pomorska konspiracja w walce z bronią V w latach 1943–1944* [w:] *Tajemnice Bliźny. Wywiad AK w walce z raketami V-2*, red. R. Wnuk, R. Zapart, współpr. J. Szkudliński, Gdańsk 2012.

² *Idem*, „Miecz i Pług”: *(Zjednoczone Organizacje Ruchu „Miecz i Pług”) na Pomorzu w latach okupacji niemieckiej 1939–1945*, Toruń 1997.

³ A. Gąsiorowski, *Wywiad i dywersja w Okręgu Pomorskim ZWZ-AK* [w:] *Armia Krajowa na Pomorzu...*

⁴ B. Chrzanowski, A. Gąsiorowski, *Oddział II Armii Krajowej w walce z bronią „V” na Pomorzu Gdańskim w świetle zachowanych dokumentów z lat 1943–1944*, „Zapiski Historyczne” 1988, z. 1; *idem*, *Wywiad Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej na Pomorzu. Cz. I (1939–1943)*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum” 1985, nr 6; *idem*, *Wywiad Armii Krajowej na Pomorzu. Cz. II (1943–1945)*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum” 1987, nr 7; *idem*, *Pomorski ruch oporu w świetle dokumentów Delegatury Rządu RP na Kraj (1942–1944)*, „Zapiski Historyczne” 1991, z. 4.

⁵ *Idem*, *Wydział Marynarki Wojennej „Alfa” Komendy Głównej Armii Krajowej*, Toruń 2001.

⁶ A. Jendrzewski, *Stefan Ignaszak – losy oficera polskiego wywiadu po powstaniu warszawskim* [w:] *Polski wywiad wojskowy 1918–1945*, red. P. Kolakowski, A. Peplowski, Toruń 2006.

Liczne artykuły, dotyczące *stricte* osoby Stefana Ignaszaka, ogłosiła Zofia Grodecka⁷. Dotyczą one głównie tematów wojennych, ale także okresu więziennego. W tę tematykę wpisały się też wspomnienia powojenne Ignaszaka, które spisali pracownicy Instytutu Pamięci Narodowej w zbiorze materiałów dotyczących ofiar represji bezpieki⁸.

Ważnymi opracowaniami są również materiały dotyczące organizacji oraz działalności wywiadowczej Armii Krajowej. Dlatego warto w tym miejscu wymienić przede wszystkim książkę Marka Ney-Krwawicza⁹, przybliżającego strukturę organizacyjną ZWZ-AK, oraz Piotra Matusaka¹⁰, w której autor podjął się ukazania działalności wywiadowczej Armii Krajowej, w tym „Lombardu”. Wartościowe artykuły znajdują się też w pracy przygotowanej pod redakcją Władysława Bułhaka¹¹ i dotyczą między innymi funkcjonowania komórek wywiadowczych Armii Krajowej. W odniesieniu do funkcjonowania Ekspozytury „Lombard” na Pomorzu należy wymienić artykuł przygotowany przez autora niniejszej publikacji i prof. Andrzeja Peplńskiego¹². Ponadto prof. Peplński podjął się syntezy działalności polskiego wywiadu za okres 1918–1945, w której zawarł również kwestie poruszane w niniejszej publikacji¹³. Także inne opracowania tego znanego historyka, zajmującego się działalnością służb specjalnych, wykorzystano przy przygotowaniu niniejszej książki¹⁴.

⁷ Z. Grodecka, *As wywiadu podpułkownik Stefan Ignaszak – cichociemny (1911–2005)*, „Biuletyn Informacyjny Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. Okręg Wielkopolska” 2011, nr 1; *eadem*, *Wspomnienie (1911–2005). Podpułkownik Stefan Ignaszak*, „Gazeta Wyborcza”, Poznań, nr 35, 10 lutego 2005 r.

⁸ *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2005.

⁹ M. Ney-Krwawicz, *Komenda Główna Armii Krajowej 1939–1945*, Warszawa 1990.

¹⁰ P. Matusak, *Wywiad Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej 1939–1945*, Warszawa 2002.

¹¹ *Wywiad i kontrwywiad Armii Krajowej*, red. W. Bułhak, Warszawa 2008.

¹² A. Jendrzewski, A. Peplński, *Organizacja i działalność wywiadowcza na Pomorzu ekspozytury „Lombard” Oddziału II Komendy Głównej Armii Krajowej* [w:] *Pomorze w systemie obrony Polski w okresie międzywojennym i po II wojnie światowej*, red. T. Kmiecik, Słupsk 2004.

¹³ A. Peplński, *Wojna o tajemnice. W tajnej służbie Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1944*, Kraków 2011.

¹⁴ *Idem*, *Polski wywiad morski nad Bałtykiem w latach 1939–1945* [w:] *Problemy militarne Pomorza w latach 1914–1989*, Słupsk 2002; *idem*, *Wywiad Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie 1939–1945*, Warszawa 1995.

Uzupełniający dla poznania działalności konspiracji na Pomorzu charakter mają prace badawcze Konrada Ciechanowskiego¹⁵, Krzysztofa Komorowskiego¹⁶, Czesława Madajczyka¹⁷, Kazimierza Pluty-Czachowskiego¹⁸ oraz Michała Wiśniewskiego¹⁹. Nie sposób też pominąć opracowania Michała Wojewódzkiego²⁰. Jego publikacja, pełna relacji i danych źródłowych, stała się główną pomocą przy omawianiu wkładu pracowników „Lombardu” w wykrycie poligonów doświadczalnych broni raketowej w Peenemünde i Bliźnie. Podobnie książka pod redakcją Rafała Wnuka oraz Roberta Zaparta zawiera cenne i przede wszystkim nowe informacje dotyczące rozpracowania informacyjnego zakładów V-2 w rejonie Bliżny przez struktury wywiadowcze Armii Krajowej²¹. Ponadto w tym zakresie nieocenionymi materiałami stały się ustalenia Polsko-Brytyjskiej Komisji Historycznej²², która została powołana w 2000 r. przez premiera Rzeczypospolitej Polskiej. Najważniejszym jej zadaniem było odnalezienie i ocena ocalałych dokumentów związanych z działalnością polskiego wywiadu w czasie II wojny światowej. Szczególnie istotne na potrzeby niniejszej książki informacje zawarte w tej obszernej publikacji dotyczą wkładu polskiego wywiadu w poznanie tajemnicy niemieckiej broni raketowej²³.

Niewątpliwie istotną publikacją jest *Słownik biograficzny cichociemnych* autorstwa Krzysztofa Tochmana, w którym autor przybliżył życiorysy żołnierzy tej elitarnej grupy. Wśród nich znalazł się też kilkustronicowy zapis losów Stefana Ignaszaka²⁴.

¹⁵ K. Ciechanowski, *Działalność wywiadowcza TOW „Gryf Pomorski” w latach 1939–1945*, „Pomerania” 1975, nr 1; *idem*, *Pomorski Okręg „AK”*, „Wrocławski Tygodnik Katolicki” 1968, nr 22; *idem*, *Ruch oporu na Pomorzu Gdańskim*, Warszawa 1972.

¹⁶ K. Komorowski, *Konspiracja pomorska. Leksykon*, Gdańsk 1993; *idem*, *Okręg Pomorza Armii Krajowej od „Grunwaldu” do „WIN-u”*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1993, nr 4.

¹⁷ C. Madajczyk, *Z zagadnień ruchu oporu na Pomorzu Gdańskim w latach 1939–1945*, „Zapiski Historyczne” 1967, z. 4.

¹⁸ K. Pluta-Czachowski, *Wspomnienia*, „Kierunki” 1983, nr 19; *idem*, *Wspomnienia*, „Kierunki” 1984, nr 2.

¹⁹ M. Wiśniewski, *Polacy w walce z niemiecką bronią „V”*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1966, nr 2.

²⁰ M. Wojewódzki, *Akcja V-1, V-2*, Warszawa 1984.

²¹ *Tajemnice Bliżny...*

²² *Polsko-brytyjska współpraca wywiadowcza podczas II wojny światowej*, t. 1: *Ustalenia Polsko-Brytyjskiej Komisji Historycznej*, red. T. Dubicki, D. Nałęcz, T. Stirling, Warszawa 2004.

²³ R. Wnuk, *Polski wywiad i niemiecka „Wunderwaffe” – bronie odwetowe V-1 i V-2* [w:] *Polsko-brytyjska współpraca wywiadowcza...*, t. 1.

²⁴ K.A. Tochman, *Słownik biograficzny cichociemnych*, t. 1, Oleśnica 1994.

Bardzo dużą pomoc okazał autorowi sam bohater niniejszego opracowania²⁵, który przekazał wiele wspomnień i relacji. Należy dodać, że autor spotkał się z Nim w maju 2002 r., kiedy gromadził materiały dotyczące struktury i działalności pomorskich placówek wywiadowczych Ekspozytury „Lombard”. Po tej wizycie szczególnej wartości nabrała relacja ustna, w której cichociemny przekazał autorowi wiele wartościowych informacji ze swojego życia oraz dotyczących nadzorowanych przez niego sieci informacyjnych²⁶.

Jeśli chodzi o bazę archiwalną, to jest ona dość bogata. Głównie zasoby gromadzi Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, w którym znajdują się liczne sprawozdania z przesłuchań Ignaszaka i jego współpracowników przez oficerów Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (dalej: MBP), wyroki i postanowienia sądów oraz inne dokumenty dotyczące tychże osób. Ważne materiały na temat Armii Krajowej zdeponowane zostały w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Pozwalają one usystematyzować wiedzę na temat zdobyczy informacyjnych polskiego wywiadu oraz zakresu tej działalności. Liczne relacje, w tym osób współpracujących z Ignaszakiem, znajdują się w Archiwum Muzeum Stutthof w Sopotcie. Również Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej – Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu zawiera informacje na temat osób pracujących w „Bałtyku” i „Grupie Pomorskiego” – sieciach prowadzonych przez Ignaszaka. Z kolei zdeponowane w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie-Rembertowie archiwalia pozwoliły na uzupełnienie biogramów, głównie szefa „Lombardu” mjr. Edwarda Jettera²⁷, oraz informacji o organizacji struktur wojskowych, do których zmobilizowano Ignaszaka w sierpniu 1939 r. Wśród zagranicznych placówek gromadzących polskie dokumenty ważne miejsce zajmują Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie oraz Instytut Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku. Wyszukane w ich zasobach internetowych dokumenty miały wartość przede wszystkim uzupełniającą.

²⁵ S. Ignaszak, *Ekspozytura „Lombard” (1940–1944)*, (mps) b.d.; *idem, Dwa razy we Wronkach* (mps), b.d.; *idem, Moja służba w „Lombardzie”* (mps), b.d.; *idem, Prowokacja Bartza. Błąd „Lombardu”. Aresztowania w sieci poznańskiej*, „Biuletyn Informacyjny Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. Okręg Wielkopolska” 1991, nr 2; *idem, Sieci wywiadu Ekspozytury „Lombard” KG ZWZ-AK* (mps), b.d.; *idem, Wspomnienia wojenne 1945–1951* (mps), b.d.

²⁶ Relacja ustna Stefana Ignaszaka spisana dnia 9 V 2002 r. (w zbiorach autora).

²⁷ Niestety w zasobach CAW brakuje teczek personalnych Stefana Ignaszaka oraz bliskich mu współpracowników. W wielu przypadkach podyktowane było to tym, że dokumenty związane z przeszłością wojskową osób sądzonych przez komunistyczny wymiar sprawiedliwości przejmowała bezpieka. Obecnie można je odnaleźć w Archiwum IPN.

Inspiracją przy wyborze tytułu książki stały się słowa wypowiedziane przez jej bohatera, a powtórzone przez ks. biskupa Zdzisława Fortuniaka na jego pogrzebie²⁸. Dobitnie oddają one ofiarną postawę „cichociemnego” poświęcającego każdego dnia swoje życie Ojczyźnie. Ponadto odnoszą się bezpośrednio do jego życia po 1939 r., kiedy to stracił w czasie wojny dwóch braci, a po jej zakończeniu stał się ofiarą prześladowań komunistycznego aparatu represji. Książka, mająca konstrukcję problemowo-chronologiczną, składa się z wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz aneksów. Rozdział pierwszy dotyczy pochodzenia, rodziny oraz okresu młodości Stefana Ignaszaka. Ten czas to także służba wojskowa i dalsze z tym związane szkolenia oraz studia prawnicze. Wówczas to ukształtował się kręgosłup moralny przyszłego oficera, na który wpływ miał przede wszystkim dom rodzinny. W pierwszej części opisano także udział młodego podoficera w kampanii wrześniowej, a potem emigrację i walkę u boku sojuszników. Osobnym tematem poruszonym w tym rozdziale jest kurs cichociemnych szkolonych w zakresie działalności wywiadowczej. W rozdziale drugim autor zajął się charakterystyką i organizacją struktur wywiadowczych, w których służył Stefan Ignaszak. Opisano w nim także podległe cichociemnemu sieci wywiadowcze oraz rezultaty ich pracy. Jeden z podrozdziałów dotyczy najistotniejszego dokonania prowadzonych przez niego grup wywiadowczych, a mianowicie wykrycia niemieckich poligonów doświadczalnych, w których prowadzono badania nad bronią rakietową. Pokazano też ogrom dokonanych poszczególnych komórek informacyjnych Ignaszaka w rozpracowaniu przemysłu niemieckiego związanego z kwestiami morskimi. Ta część książki dotyczy także aktywności i brawurowych działań Ignaszaka podczas powstania warszawskiego, w którym został poważnie ranny. W trzecim rozdziale opisano okres powojenny oraz związaną z tym dalszą działalność konspiracyjną, tym razem przeciwko władzy komunistycznej oraz potęgde Związku Radzieckiego. W tej części autor również przedstawił więzienne doświadczenia Stefana Ignaszaka. Ostatni rozdział ukazuje schyłek życia cichociemnego w niepodległej III Rzeczypospolitej. Dopiero wtedy został on uhonorowany odznaczeniami i wyróżnieniami za walkę o niepodległość Polski. Okres ten charakteryzował się również społeczną działalnością na rzecz pamięci o cichociemnych i ofiarach prześladowań bezpieki. Książkę uzupełniają liczne aneksy w postaci zeskanowanych dokumentów i fotografii.

Praca ta nie mogłaby powstać, gdyby nie wsparcie życzliwych ludzi. Chciałbym przede wszystkim serdecznie podziękować Panu Profesorowi Andrzejowi

²⁸ Z. Grodecka, *As wywiadu podpułkownik Stefan Ignaszak...*, s. 23.

Pepłońskiemu za okazaną pomoc przy przygotowaniu niniejszej publikacji oraz za wsparcie, którym mnie otoczył. Wyrazy podziękowania kieruję także do Pana Profesora Bogdana Chrzanowskiego, który jeszcze na etapie gromadzenia informacji dotyczących pomorskich placówek Ekspozytury „Lombard” udostępnił mi wiele wartościowych materiałów.

Chciałbym też podziękować swojej żonie oraz dzieciom, których cierpliwość i zrozumienie pozwoliły mi zrealizować postawione sobie cele.